
Cuius regio?

Ideological and Territorial Cohesion of Silesia

eds Lucyna Harc, Przemysław Wiszewski, Rościław Żerelik

vol. 4

Region Divided. Times of Nation-States (1918-1945)

eds Marek Czaplński, Przemysław Wiszewski

**Cuius regio?
Ideological and Territorial
Cohesion
of the Historical Region of Silesia
(c. 1000-2000)
vol. 4**

eds Lucyna Harc, Przemysław Wiszewski, Rościsław Żerelik

Online access: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/63930>
<http://cuiusregio.uni.wroc.pl/en/publikacje>
<http://cuiusregio.uni.wroc.pl/pl/publikacje>

**Region Divided.
Times of Nation-States
(1918-1945)**

eds Marek Czapliński, Przemysław Wiszewski

Wrocław 2014

The book was published with funds of the program Cuius regio. Analiza sił spajających i destrukcyjnych w obrębie regionu określających przynależność osób (grup społecznych) oraz spójność społeczną jako zjawisko historyczne / Cuius regio. An analysis of the cohesive and disruptive forces destining the attachment of (groups of) persons to and the cohesion within regions as a historical phenomenon, decision of the Polish Minister of Science and Higher Education No. 832/N-ESF-CORECODE/2010/0.

Peer review: *Piotr Greiner*

Translated by: *Katarzyna Hussar (chapters),
Przemysław Wiszewski and Maciej Zińczuk (summaries)*

Language proofreading: *Matthew La Fontaine, Matthew Bastock*

© **Copyright by Authors and Uniwersytet Wrocławski**

Cover design: *Marcin Fajfruk*
Typesetting: *Anna Lenartowicz, Tomasz Kalota*

ISBN 978-83-927132-8-9

Publishing House eBooki.com.pl
ul. Obornicka 37/2
51-113 Wrocław
tel.: +48 602 606 508
email: biuro@ebooki.com.pl
WWW: <http://www.ebooki.com.pl>

Table of Contents

Przemysław Wiszewski

In the shadow of nation-states. Silesia divided (1918-1945).....9

Tomasz Kruszewski

Silesian administrative authorities and territorial transformations
of Silesia (1918-1945) 17

Miron Urbaniak

Integrating and disintegrating factors for the economy of Silesia
in the interwar period.....67

Tomasz Przerwa

Social structure and social groups in the processes of integration and
disintegration of Silesia as a region (1918-1945).....97

Grzegorz Strauchold

Ethnic issues and the functioning of Silesia as a region in the years
1918-1945..... 129

Bernard Linek

Silesian identity in the period of nation-states (1918-1945)..... 163

Marek Czaplński

Silesia in the years 1918-1945. Short conclusions 199

Bibliography205

Indeks.....229

Polish-German-Czech concordance of topographic names235

The Authors.....239

Bibliography

by Aleksandra Filipek-Misiak, Katarzyna Polak

Abbreviations

- APWr. – Archiwum Państwowe we Wrocławiu
AUWr. – ‘Acta Universitatis Wratislaviensis’
Dz.U. – ‘Dziennik Ustaw’ (Journal of Law)
PGS – ‘Preussische Gesetzsammlung’
RGBI – ‘Reichsgesetzblatt’
SHP – ‘Studia Historycznoprawne’
SnFiZH – ‘Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi’
VMO – ‘Věstník Matice Opavske’
ZŚ – ‘Zaranie Śląskie’

Primary Sources

- Wydział Samorządowy Prowincji Śląskiej (PVS).
‘Der Oberschlesier’, volumes 1919-1942.
Guda Obend! Glatzer Volkskalender für das Jahr 1911, Glatz 1911.
‘Ogniskowiec’, volumes 1925-1939.
‘Preussische Gesetzsammlung’, volumes 1919-1941.
‘Reichsgesetzblatt’, volumes 1920-1939.
‘Schlesisches Jahrbuch für deutsche Kulturarbeit im gesamtschlesischen Raume’,
volumes 1928-1931.
Statystyka gazowni w Polsce za rok 1936/37, Warszawa 1938.
Statistik des Deutschen Reichs, vol. 552, No 1: *Stand, Entwicklung und Siedlungsweise der Bevölkerung des Deutschen Reichs*, Berlin 1943.
Stenographischer Bericht über die Verhandlungen des 1. Niederschlesischen Provinziallandtages, des (59) Oberschlesischen Provinziallandtages und Gemeinsamen 59. Schlesischen Provinziallandtages, issue 6, 8. April 1921.
Stenographischer Bericht über die Verhandlungen des 1. Niederschlesischen Provinziallandtages, des (59) Oberschlesischen Provinziallandtages und Gemeinsamen 59. Schlesischen Provinziallandtagep. – 2. Tagung – (21. bis 25. März 1922). issue 12, 24. März 1922.
Verordnungsblatt der NSDAP, Gau Oberschlesien, Folge 14-15/41, Anordnung Nr. 32.
‘Věstník Matice Opavske’, volumes 1875-1935.

Wybór tekstów źródłowych z historii państwa i prawa. Okres okupacji hitlerowskiej na ziemiach polskich, ed. Alfred Konieczny, Wrocław 1977.
'Zaranie Śląskie', volumes 1907-1945.

Secondary sources

- 25 Jahre Überlandzentrale Mittelschlesien in Striegau 1911-1936*, Striegau 1936.
75 Jahre Industrie- und Handelskammer Liegnitz 1851-1926, Liegnitz 1926.
75 Jahre Oppelner Portland Zement, Oppeln 1933.
- Albach Karl, *Oberschlesiens heutige Gestalt. Kohlen und Eisen in Wiederaufbau und Wirtschaftskampf*, Siegen 1929.
- Alexander Manfred, *Ursachen der Integrations- und Desintegrationsprozesse nationaler Minderheiten in Grenzgebieten Europa*, [in:] *Podział Śląska w 1922 roku. Okoliczności i następstwa*, eds Andrzej Brożek, Teresa Kulak, Wrocław 1996, pp. 75-85.
- Ascher Abraham, *Oblężona społeczność. Wrocławscy Żydzi w czasach nazizmu*, Wrocław 2009 (original title: *The Jews of Breslau under Nazism*, Stanford 2007).
- Bahlcke Joachim, *Geschichte als Argument. Der Prager Rechthistoriker Jan Kapras (1880-1947) und die tschechische Schlesiensforschung am Anfang des 20. Jahrhunderts*, [in:] *Silesiographia. Stand und Perspektiven der historischen Schlesiensforschung. Festschrift für Norbert Conrads zum 60. Geburtstag*, eds Matthias Weber, Carsten Rabe, Würzburg 1998, pp. 69-81.
- Bahlcke Joachim, *Die tschechische Geschichtsschreibung über Schlesien. Von Palacký bis zum Zusammenbruch des kommunistischen Systems*, 'Berichte und Forschungen. Jahrbuch des Bundesinstituts für ostdeutsche Kultur und Geschichte', 3 (1995), pp. 189-213.
- Bahlcke Joachim et al., *Śląsk i Ślązacy*, transl. Michał Misiorny, Zofia Rybicka, Warszawa 2001 (original title.: iidem, *Schlesien und die Schlesier*, München 1996).
- Behaghel Georg, *Der Aufbau Industrie Oberschlesiens im Wechsel der Zeiten und Wirtschaftsräume*, 'Stahl und Eisen', 5 (1940), pp. 89-100.
- Biały Franciszek, *Górnośląski Związek Przemysłowców Górnictwo-Hutniczych 1914-1932*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967.
- Biały Franciszek, *Polska Konwencja Węglowa*, [in:] *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, vol. 2, Warszawa 1981, pp. 106.

- Biały Franciszek, *Ruch narodowosocjalistyczny w prowincjach śląskich. Początki postępy-przejęcie władzy*, Wrocław 1987.
- Biały Franciszek, *Z dziejów ruchu robotniczego na Dolnym Śląsku 1918-1923*, [in:] *Klasa robotnicza na Śląsku*, vol. 1, Opole 1975, pp. 153-200.
- Bimler Kurt, *Die Entwicklung des Beuthener Museums*, „Mitteilungen des Beuthener Geschichts- u. Museumsvereins”, 3 (1913), pp. 35-46.
- Błaszczak-Waławik Mirosława, *Zbiorowość śląska w okresie okupacji niemieckiej*, [in:] Mirosława Błaszczak-Waławik, Wojciech Błasiak, Tomasz Nawrocki, *Górny Śląsk. Szczególny przypadek kulturowy*, Warszawa 1990, pp. 41-65.
- Błaszczak-Waławik Mirosława, Błasiak Wojciech, Nawrocki Tomasz, *Górny Śląsk. Szczególny przypadek kulturowy*, Warszawa 1990.
- Bożek Arka, *Pamiętniki*, Warszawa 1957.
- Braumann Wolfgang, *Die Wirtschafts – und Sozialpolitik des Deutschen Reiches im Sudetenland 1938-1945*, Nürnberg 1985.
- Brilling Bernhard, *Die jüdische Gemeinde Mittelschlesiens. Entstehung und Geschichte*, Stuttgart 1973.
- Brożek Andrzej, *Były pruski Wschód w sieci Reichsautobahnen*, ‘Przegląd Zachodni’, 1 (1969), issue 1, pp. 113-123.
- Brożek Andrzej, *Ostflucht na Śląsku*, Katowice 1966.
- Brożek Andrzej, *Problematyka narodowościowa Ostflucht na Śląsku*, Wrocław 1969.
- Brożek Andrzej, *Sposoby regulowania zmian granicznych w Europie po I wojnie światowej*, [in:] *Podział Śląska w 1922 roku. Okoliczności i następstwa*, eds Andrzej Brożek, Teresa Kulak, Wrocław 1996, pp. 63-75.
- Brożek Andrzej, *Udział niemieckich czynników oficjalnych na Śląsku w przygotowaniu memoriału Die Not der preussischen Ostprovinzen*, ‘Studia Śląskie. Seria Nowa’, 15 (1969), pp. 11-31.
- Brzoska Emil *Ein Tedeum für Kardinal Bertram: Adolf Bertram Vorsitzender der Deutschen Bischofskonferenz im Bündnis mit dem Heiligen Stuhl während des Kirchenkampfes 1933-1935*, Köln 1981.
- Brzosko Eugenia, *Rozwój transportu w Polsce w latach 1918-1939*, Szczecin 1982.
- Borák Mečislav, *W czechosłowackiej i czeskiej historiografii*, [in:] *Historia Górnego Śląska: Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, eds Joachim Bahlcke, Dan Gawrecki, Ryszard Kaczmarek, Gliwice 2011, pp. 451-457.
- Borkowski Maciej, Kirmiel Andrzej, Włodarczyk Tamara, *Śladami Żydów. Dolny Śląsk. Opolszczyzna. Ziemia Lubuska*, Warszawa 2008.

- Bömelburg Hans-Jürgen, *Das Osteuropa-Institut in Breslau 1930-1940. Wissenschaft, Propaganda und nationale Feindbilder in der Arbeit eines interdisziplinären Zentrums der Osteuropaforschung in Deutschland*, [in:] *Zwischen Konfrontation und Kompromiss. Oldenburger Symposium: 'Interethnische Beziehungen im Ostmitteleuropa als historiographisches Problem der 1930er/1940er Jahre*, ed. Michael Garleff, München 1995, pp. 47-72.
- Bubeck Walter, *Der Adolf-Hitler-Kanal und seine Bedeutung für die schlesische Wirtschaft*, Breslau 1935, pp. 5-27.
- Chałasiński Józef, *Antagonizm polsko-niemiecki w osadzie fabrycznej 'Kopalnia' na Górnym Śląsku. Studium socjologiczne*, Warszawa 1935.
- Ciągwa Józef, *Autonomia Śląska (1922-1939)*, [in:] *Podział Śląska w 1922 roku. Okoliczności i następstwa*, eds Andrzej Brożek, Teresa Kulak, Wrocław 1996, pp. 157-175.
- Ciągwa Józef, *Funkcja ustawodawcza Sejmu Śląskiego w latach 1922-1939*, 'Czasopismo Prawno-Historyczne', 54 (2002), issue 2, pp. 67-88.
- Ciągwa Józef, *Geneza regulacji prawnej interpelacji poselskich w Sejmie Śląskim*, [in:] *Z dziejów prawa*, vol. 2 (10), Katowice 2009 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego, No 2704), pp. 101-126.
- Ciągwa Józef, *Interpelacje Klubu Narodowej Partii Robotniczej w I Sejmie Śląskim (od 10 października 1922 roku do 12 lutego 1929 roku)*, [in:] *Z dziejów prawa*, vol. 1 (9), Katowice 2008 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego, No 2571), pp. 91-130.
- Ciągwa Józef, *Interpelacje niemieckie w I Sejmie Śląskim (1922-1929)*, *Z dziejów prawa*, vol. 7, Katowice 2005 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego, No 2357), pp. 104-129.
- Ciągwa Józef, *Interpelacje poselskie Klubu Polskiej Partii Socjalistycznej w I Sejmie Śląskim (1922 -1929)*, [in:] *Z dziejów prawa*, vol. 4 (12), Katowice 2011 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 2868), pp. 135-186.
- Ciągwa Józef, *Interpelacje poselskie w Sejmie Śląskim II kadencji (11 maja 1930 r. – 26 września 1930 r.)*, [in:] *Z dziejów prawa*, vol. 8, Katowice 2006 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 2455), pp. 121-152.
- Ciągwa Józef, *Prawo interpelacji w praktyce I Sejmu Śląskiego (1922-1929)*, [in:] *Z dziejów prawa*, vol. 2 (10), Katowice 2009 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego, No 2704), pp. 135-158.
- Cimała Bogdan, Lesiuk Wiesław, *Rozwój elektroenergetyki w rejencji opolskiej* [in:] *Monografia Zakładu Energetycznego Opole P.A.*, eds Stanisław Senft, Ewa Dawidejt-Jastrzębska, Opole 2002, pp. 16-28.

- Cohn Willy, *Żadnego prawa – nigdzie. Dziennik z Breslau 1933-1941*, selected fragments prepared by Norbert Conrads, translated by Viktor Grotowicz, Wrocław 2010 (original title: *Kein Recht, nirgends. Breslauer Tagebücher 1933-1941*, Köln 2008).
- Conze Eckart, *Adel und Moderne in Ostmitteleuropa*, [in:] *Adel in Schlesien*. Vol 1: *Herrschaft – Kultur – Selbstdarstellung*, eds Jan Harasimowicz, Matthias Weber, München 2010 (=Schriften des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa, vol. 36), pp. 305-318.
- Cybulski Bogusław, *Komisarz Rządowy i Tymczasowa Komisja Rządowa Śląska Cieszyńskiego (1920-1922)*, Wrocław 1982, (=Acta Universitatis Wratislaviensis, No. 583, Prawo CIII), pp. 123-155.
- Cybulski Bogusław, *Prefekt dla wschodniej części Śląska Cieszyńskiego (lutysierpień 1920)*, Wrocław 1980 (=Acta Universitatis Wratislaviensis, No. 516, Prawo XCI), pp. 119-138.
- Cybulski Bogusław, *Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego (1918-1920)*, Opole 1980.
- Czapliński Marek, *Dzieje Śląska od 1806 do 1945 roku*, [in:] *Historia Śląska*, ed. Marek Czapliński, Wrocław 2002, (=Acta Universitatis Wratislaviensis, No 2364), pp. 250-425.
- Czapliński Marek, *Śląsk od pierwszej po koniec drugiej wojny światowej* [in:] *Historia Śląska*, ed. Marek Czapliński, Wrocław 2002, (=Acta Universitatis Wratislaviensis, No 2364), pp. 349-424.
- Czerwensky Max, *Schlesien in weiter Ferne: Erinnerungen eines vertriebenen Priesters an seine Heimat*, Dülmen 2007.
- Die Grenzen der Nationen. Identitätenwandel in Oberschlesien in der Neuzeit*, eds Kai Struve, Philipp Ther, Marburg 2002.
- Die Industrie- und Handelskammer zu Schweidnitz und Landeshut in Schlesien 1849-1924*, Schweidnitz 1924.
- Deutsche Geschichte im Osten Europas: Schlesien*, ed. Norbert Conrads, Berlin 1994.
- Diehl-Thiele Peter, *Partei und Staat im Dritten Reich. Untersuchungen zum Verhältnis von NSDAP und allgemeiner Staatsverwaltung*, München 1969.
- Dobrowolski Piotr, *Ugrupowania i kierunki separatystyczne na Górnym Śląsku i w Cieszyńskiem w latach 1918-1939*, Warszawa-Kraków 1972.
- Dolny Śląsk. Monografia historyczna*, ed. Wrzesiński Wojciech, Wrocław 2006 (=Acta Universitatis Wratislaviensis, No. 2880).

- Doose Günther, *Die separatistische Bewegung in Oberschlesien nach dem Ersten Weltkrieg (1918-1922)*, Wiesbaden 1987.
- Drabina Jan, *Muzeum w Bytomiu 1910-1932*, [in:] *Muzeum Górnośląskie w Bytomiu. Sto lat dziejów*, Bytom 2011.
- Drogoń Andrzej, *Autonomia województwa śląskiego w pracach Klubu Chrześcijańskiej Demokracji w I Sejmie Śląskim*, Katowice 2003.
- Drogoń Andrzej, *Chadecja na śląskim pograniczu. Kilka uwag o roli nurtu chrześcijańsko-demokratycznego w autonomicznym systemie ustrojowym województwa śląskiego*, [in:] *Wielokulturowość polskiego pogranicza. Ludzie – idee – prawo. Materiały ze Zjazdu Katedr Historycznoprawnych, Augustów, 15-18 września 2002 roku*, eds Adam Lityński, Piotr Fiedorczyk, Białystok 2003, pp. 575-587.
- Drogoń Andrzej, *O celibacie nauczycielek w województwie śląskim. Kartka z dziejów regulacji prawnej szkolnictwa*, [in:] *Z dziejów prawa*, vol. 4, Katowice 2003 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 2031), pp. 121-131.
- Drogoń Andrzej, *Polityka rolna Sejmu Śląskiego. Podmioty realizujące reformę rolną w autonomicznym województwie śląskim*, [in:] *Z dziejów prawa*, vol. 3, Katowice 2002 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 2048), pp. 161-174.
- Drogoń Andrzej, *Pozycja Klubu Chrześcijańskiej Demokracji w I Sejmie Śląskim (1922-1929)*, [in:] *Z dziejów prawa*, vol. 1, Katowice 1996 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 1581), pp. 157-173.
- Drogoń Andrzej, *Przed rozłamem. Z dziejów chadecji w województwie śląskim (1919-1928)*, [in:] *Z dziejów prawa*, vol. 3, Katowice 2002 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 2048), pp. 128-140.
- Drogoń Andrzej, *Sprawa reformy rolnej w I Sejmie Śląskim (1922-1929)*, 'Czasopismo Prawno-Historyczne', 54 (2002), issue 1, pp. 387-398.
- Drogoń Andrzej, *Sprawy szkolnictwa na forum I Sejmu Śląskiego (1922-1929)*, [in:] *Z dziejów prawa*, vol. 2, Katowice 1999 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 1735), pp. 159-178.
- Drogoń Andrzej, *Stosunek chadecji wobec obowiązywania ustaw śląskich*, [in:] *Z dziejów prawa Rzeczypospolitej Polskiej*, Katowice 1991, pp. 121-138.
- Drogoń Andrzej, *Stosunek klubu parlamentarnego Chrześcijańskiej Demokracji w Sejmie Śląskim do polityki wyznaniowej Sejmu Śląskiego w latach 1922-1929*, [in:] *Z dziejów sądów i prawa*, Katowice 1992 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego', No 1277), pp. 84-107.

- Drogoń Andrzej, *Śląscy chadecy a projekt statutu organicznego województwa śląskiego*, 'Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego', No 782, *Studia Iuridica Silesiana*, vol. 11, 1986, pp. 152-166.
- Drogoń Andrzej, *Ustrój autonomiczny województwa śląskiego jako przedmiot badań współczesnego historyka prawa – pasje naukowe Józefa Ciągwy*, [in:] *Państwo, Prawo, Społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej, Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Józefowi Ciągwie w siedemdziesięciolecie urodzin*, Katowice-Kraków 2009, pp. 151-174.
- Drogoń Andrzej, *Z prac Komisji Prawniczej I Sejmu Śląskiego (1922-1929)*, [in:] *Z dziejów prawa*, vol. 4, Katowice 2003 (=Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 2031), pp. 98-120.
- Dvořák Jan, *Židé v Opavském Slezsku 1918-1945*, Opava 2009.
- Dyba Marian, *Kształtowanie się polskiego środowiska historycznego na Śląsku w latach 1918-1939*, Katowice 1993.
- Dzieje robotnicze Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego*, ed. Jan Walczak, Katowice 1986, pp. 93-219.
- Dzieje ruchu robotniczego na Górnym Śląsku*, ed. Franciszek Hawranek, Opole 1982.
- Dzierżoniów. Zarys monografii miasta*, ed. Stanisław Dąbrowski, Wrocław-Dzierżoniów 1998.
- Dziesięciolecie Polskich Kolei Państwowych 1918-1928*, Warszawa 1928.
- Ehrhardt Franz, *Allgemeiner Überblick Oberschlesien nach den Diktaten von Versailles und Genf*, 'Die Provinz Oberschlesien', 1 (1931), pp. 1-19.
- Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, vol. 2, Warszawa 1981.
- Fałęcki Tomasz, *Regionalizm powstańców śląskich (do 1939 roku)*, [in:] *Regionalizm a separatyzm – historia i współczesność: Śląsk na tle innych obszarów*, ed. Maria Wanda Wanatowicz, Katowice 1995, pp. 46-64.
- Ferbers Wilhelm, *Kokereigasversorgung im niederschlesischen Industriegebiet durch die Gaszentrale Niederschlesien G.m.b.H., Waldenburg, Schlep*, 'Das Gas- und Wasserfach. Journal für Gasbeleuchtung und Wasserversorgung', 74 (1931), issue 23, pp. 333-340.
- Fertacz Sylwester, *O niektórych odrębnościach życia politycznego w województwie śląskim*, [in:] *Rola i miejsce Górnego Śląska w Drugiej Rzeczypospolitej*, ed. Maria Wanda Wanatowicz, Bytom-Katowice 1995, pp. 335-338.
- Festschrift der Handwerkskammer zu Breslau aus Anlass ihres 25 jährigen Bestehens*, Breslau 1925.
- Fic Maciej, *Jan Kustos (1893-1932) separatysta czy autonomista?*, Katowice 2010.

- Fiedor Karol, *Bund Deutscher Osten w systemie antypolskiej propagandy*, Warszawa-Wrocław 1977.
- Fiedor Karol, *Charakter pomocy państwa niemieckiego dla Wschodu w latach 1919-1933*, 'Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka', 25 (1971), issue 4, pp. 587-619.
- Fiedor Karol, *Polscy robotnicy rolni na Śląsku pod panowaniem niemieckim na tle wychodźstwa do Rzeszy 1918-1932*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968.
- Fiedor Karol, *Walka z nazewnictwem polskim na Śląsku w okresie hitlerowskim (1933-1939)*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966.
- Franzel Emil, *Sudetendeutsche Geschichte: Eine volkstümliche Darstellung*, Mannheim 1990.
- Frede Ulrike, *'Unvergessene Heimat' Schlesien. Eine exemplarische Untersuchung des ostdeutschen Heimatbuches als Medium und Quelle spezifischer Erinnerungskultur*, Marburg 2004.
- Freymark Hermann, *Schlesiens Wirtschaft – eine deutsche Lebensfrage*, Breslau 1927.
- Friedrich Karin, *Nationsbewußtsein im Schlesien der frühen Neuzeit*, [in:] *Die Grenzen der Nationen. Nationale Identitätenwandel in Oberschlesien in der Neuzeit*, eds Kai Struve, Philip Ther, Marburg 2002, pp. 19-44.
- Fuchs Konrad, *Schlesiens Industrie*, München 1968.
- Gaertner Adrian, *Die Notlage des niederschlesischen Bergbaues, ihre Ursachen, Folgen und Beseitigung*, Waldenburg 1913.
- Galos Adam, *Literatura historyczna o dziejach Górnego Śląska w latach 1918-1922 (próba ogólnego przeglądu)*, [in:] *Podział Śląska w 1922 roku. Okoliczności i następstwa*, eds Andrzej Brożek, Teresa Kulak, Wrocław 1996, pp. 7-27.
- Galas Alicja, Galas Artur, *Dzieje Śląska w datach*, Wrocław 2001.
- Gawrecka Maria, *Československé Slezsko mezi světovými válkami. 1918-1938*, Opava 2004.
- Gawrecka Maria, *Idea Velkého Slezska mezi světovými válkami*, 'Acta Historica et Museologica', 6 (2003), pp. 317-324.
- Gawrecki Dan, *Československo a Horní Slezsko 1918-1921*, [in:] *Podział Śląska w 1922 roku. Okoliczności i następstwa*, eds Andrzej Brożek, Teresa Kulak, Wrocław 1996, pp. 85-106.
- Gawrecki Dan (et al.), *Dějiny Českého Slezska 1740-2000*, vol. 1-2, Opava 2003.
- Gawrecki Dan, *Opava znova v čele Rakouskeho Slezska*, [in:] *Opava*, eds Karl Müller, Rudolf Žaček, Praha 2006, pp. 249-256.

- Gawrecki Dan, *Śląsk Cieszyński w okresie międzywojennym (1918-1938)*, [in:] *Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego*, ed. Jaroslav Bakala, Ostrava-Praga 1992, pp. 89-91.
- Gawrecki Dan, *Regionale und nationale Identitäten in Österreichisch-Schlesien im langen 19. Jahrhundert*, [in:] *Die Grenzen der Nationen. Identitätenwandel in Oberschlesien in der Neuzeit*, eds Kai Struve, Philipp Ther, Marburg 2002, pp. 111-134.
- Geisenheimer Paul, *Die Wasserversorgung des oberschlesischen Industriebezirks*, Kattowitz 1913.
- Gerlich Marian Grzegorz, 'Śląska krzywda' – przejaw zbiorowego poczucia poniżenia wśród górnośląskiej ludności rodzimej (okres międzywojenny), 'Etnografia Polska', 38 (1994), Nos. 1-2, pp. 5-23.
- Geschichte Schlesiens*, vol. 3, ed. Josef Joachim Menzel, Stuttgart 1999.
- Glimos-Nadgórska Anna, *Polskie szkolnictwo powszechne województwa śląskiego*, Katowice 2000.
- Glimos-Nadgórska Anna, *Regionalizm czynnikiem integrującym czy dezintegrującym w pracy szkoły powszechnej województwa śląskiego*, [in:] *Regionalizm a separatyzm – historia i współczesność. Śląsk na tle innych obszarów*, ed. Maria Wanda Wanatowicz, Katowice 1995, pp. 78-88.
- Glimos-Nadgórska Anna, *Szkolnictwo i oświata pozaszkolna* [in:] *Województwo śląskie 1922-1939. Zarys encyklopedyczny*, ed. Franciszek Serafin, Katowice 1996, pp. 469-503.
- Grabowski Tadeusz, *Rola państwa w gospodarce Polski 1918-1928*, Warszawa 1967.
- Grahn Ernst, *Die städtische Wasserversorgung im Deutschen Reiche, sowie in einigen Nachbarländern*, München-Leipzig 1898.
- Graw Julius, *Arnoldsdorf / Kreis Neisse: Untersuchungen zur Sozialstruktur und Mentalität einer oberschlesischen Dorfgemeinschaft 1920-1950*, Cloppenburg 1996.
- Greiner Piotr, *Historia gospodarcza Górnego Śląska (XVI-XX wiek)* [in:] *Historia Górnego Śląska. Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, eds Joachim Bahlcke, Dan Gawrecki, Ryszard Kaczmarek, Gliwice 2011, pp. 309-338.
- Gronow Hans Elsner von, *Grenzmark Nord-Niederschlesien. 50 Jahre Industrie- und Handelskammer für das nördliche Niederschlesien. Sitz Sagan*, Glogau 1929.

- Grosch Waldemar, *Deutsche und polnische Propaganda während der Volksabstimmung in Oberschlesien 1919-1921*, Dortmund 2002.
- Groza Aleksander, *Zagadnienie elektryfikacji na Śląsku*, Katowice 1937.
- Grzyb Mieczysław, *Narodowo-polityczne aspekty przemian stosunków własnościowych i kadrowych w górnośląskim przemyśle w latach 1922-1939*, Katowice 1978.
- Grzyb Mieczysław, *Walka Związku Nauczycielstwa Polskiego w województwie śląskim o jednolity ustrój szkolnictwa w latach 1922-1939*, 'Zaranie Śląskie', 36 (1974), issue 1, pp. 5-24.
- Grzyb Mieczysław, *Z problematyki organizacji i działalności górnośląskiego przemysłu ciężkiego w latach 1921-1923*, 'Prace Historyczne. Uniwersytet Śląski w Katowicach', 3 (1975), pp. 63-84.
- Hache D., *Die Wasserversorgung in Oberschlesien und deren Zukunft*, part 1, 'Das Gas- und Wasserfach', (1922), issue 4, pp. 49-51.
- Hache D., *Die Wasserversorgung in Oberschlesien und deren Zukunft*, part 2, 'Das Gas- und Wasserfach', (1922), issue 5, pp. 5, 67-71.
- Hanich Andrzej, *Góra Świętej Anny – centrum pielgrzymkowe Śląska Opolskiego 1945-1999. Studium historyczno-pastoralne*, Opole 1999.
- Harc Lucyna, Wiszewski Przemysław, Żerelik Rościsław, *Czyj to region, czyli słów kilka o pewnym projekcie badawczym*, 'Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka', 67 (2012), issue 4, pp. 3-6.
- Hartstock Erhard, *Wirtschaftsgeschichte der Oberlausitz 1547-1945*, Bautzen 2007.
- Hauser Przemysław, *Śląsk między Polską, Czechosłowacją a separatyzmem. Walka Niemiec o utrzymanie prowincji śląskiej w latach 1918-1919*, Poznań 1991.
- Heffner Krystian, Lesiuk Wiesław, *Ekonomiczne i społeczne skutki podziału Górnego Śląska w 1922 roku* [in:] *Podział Śląska w 1922 roku. Okoliczności i następstwa*, eds Andrzej Brożek, Teresa Kulak, Wrocław 1996, pp. 135-165.
- Heidrich Karl, *Ausbau der deutsch-polnischen Wirtschaftsbeziehungen* [in:] *Niederschlesiens Industrie baut auf*, Breslau 1934.
- Hein Heidi, *Region jako punkt wyjścia do badań nad kwestiami narodowymi. Znaczenie mitów, symboli, rytuałów i kultów*, [in:] *Górny Śląsk wyobrażony: wokół mitów, symboli i bohaterów dyskursów narodowych. / Imaginiertes Oberschlesien: Mythen, Symbole Und Helden in den nationalen Diskursen*, eds Juliane Hausbold-Stolle, Bernard Linek, Opole-Marburg 2005, pp. 36-51.
- Herzig Arno, Ruchniewicz Krzysztof, Ruchniewicz Małgorzata, *Śląsk i jego dzieje*, Wrocław 2012 (original title: Herzig Arno, *Schlesien. Das Lan Und Seine Geschichte in Bildern, Texten und Dokumenten*, Hamburg 2008).

- Heska-Kwaśniewicz Krystyna M., *Zaranie Śląskie (1907-1939). Zarys monograficzny*, Katowice 1979.
- Historia chłopów śląskich*, ed. Stefan Inglot, Warszawa 1979.
- Historia elektroenergetyki dolnośląskiej*, Wrocław 1989.
- Historia Górnego Śląska: Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, eds Joachim Bahlcke, Dan Gawrecki, Ryszard Kaczmarek, Gliwice 2011.
- Historia Śląska*, ed. Marek Czapliński, 1st edition: Wrocław 2002, 2nd edition Wrocław 2007.
- Hitze Guido, *Carl Ulitzka (1873-1953) oder Oberschlesien zwischen den Weltkriegen / Carl Ulitzka (1873-1953) albo Górny Śląsk pomiędzy dwoma Wojnami Światowymi*, Düsseldorf 2002.
- Hitze Guido, *Nikolaus Graf Ballestrem 1900-1945*, [in:] *Schlesische Lebensbilder*, vol. 11, ed. Joachim Bahlcke, Insignen 2012, pp. 531-547.
- Hoyningen-Huene Iris von, *Adel in der Weimarer Republik: Die rechtlich-soziale Situation des reichsdeutschen Adels 1918-1933*, Limburg 1992.
- Höffkes Karl, *Hitlers politische Generale. Die Gauleiter des Dritten Reiches. Ein biographisches Nachschlagewerk*, Tübingen 1986.
- Hrebenda Adam, *Górnośląska klasa robotnicza w latach międzywojennych 1922-1939*, Warszawa-Katowice-Kraków 1979.
- Hüttenberger Peter, *Die Gauleiter. Studie zum Wandel des Machtgefüges in der NSDAP*, Stuttgart 1969.
- Hummel Bogumił, *Odbudowa i utrzymanie kolei* [in:] *Dwudziestolecie komunikacji w Polsce Odrodzonej*, Kraków 1939, pp. 141-162.
- Ignaszewski Janusz, *Śląsk Zaolziański w życiu gospodarczym Polski*, Katowice 1938.
- Jakubaschk P. W., *Helmuth Brückner; sein Kampf und Sieg um Schlesien*, Hirschberg 1933.
- Janoszek Ewa, *Architektura przemysłowa Bielska i Białej w latach 1806-1939*, Bielsko-Biała 2008.
- Jaworski Wojciech, *Ludność żydowska w województwie śląskim w latach 1922-1939*, Katowice 1997.
- Jedlicki Jerzy, *Nieudana próba kapitalistycznej industrializacji*, Warszawa 1964.
- Jerczyński Dariusz, *Historia narodu śląskiego*, Zabrze 2003.
- Jerczyński Michał, Koziarski Stanisław, *150 lat kolei na Śląsku*, Opole-Wrocław 1992.
- Jeżowski Krzysztof, *Rozwój i rozmieszczenie przemysłu na Dolnym Śląsku w okresie kapitalizmu*, Wrocław 1961.

- Jędrzejewski Edward, *Hitlerowska koncepcja administracji publicznej 1933-1945. Studium polityczno-prawne*, Wrocław 1974.
- Jędrzejewski Edward, *O niemieckiej administracji na terenach włączonych do rejencji opolskiej w latach 1939-1945*, 'Studia Śląskie. Seria Nowa', 16 (1969), pp. 41-75.
- Jonca Karol, *Polityka narodowościowa III Rzeszy na Śląsku Opolskim w latach 1933-1940*, Katowice 1970.
- Jonca Karol, Konieczny Alfred, *Portret ostatniego gauleitera*, 'Odra', 3 (1963), issue 5, pp. 5-12.
- Kaczmarek Ryszard, *Dzieje najnowsze – po 1918 roku. II wojna światowa (1939-1945)*, [in:] *Historia Górnego Śląska. Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, eds Joachim Bahlcke, Dan Gawrecki, Ryszard Kaczmarek, Gliwice 2011, pp. 255-266.
- Kaczmarek Ryszard, *Górny Śląsk podczas drugiej wojny światowej*, Katowice 2006.
- Kaczmarek Ryszard, *Inteligencja niemiecka na Górnym Śląsku w latach 1939-1945*, [in:] *Losy inteligencji śląskiej w latach 1939-1945*, ed Zbigniew Kapala, Bytom 2001, pp.44-61.
- Kaczmarek Ryszard, *Ludzie – stosunki demograficzne, struktura społeczna, podziały wyznaniowe, etniczne i narodowościowe*, [in:] *Historia Górnego Śląska. Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, eds Joachim Bahlcke, Dan Gawrecki, Ryszard Kaczmarek, Gliwice 2011, pp. 39-56.
- Kaczmarek Ryszard, *Pod rządami gauleiterów. Elity i instytucje władzy w rejencji katowickiej w latach 1939-1945*, Katowice 1998.
- Kaczmarek Ryszard, *Separatyzm górnośląskiej organizacji PPS w latach 1922-1928 (Refleksje i uwagi polemiczne)*, [in:] *Rola i miejsce Górnego Śląska w Drugiej Rzeczypospolitej*, ed. Maria Wanda Wanatowicz, Bytom-Katowice 1995, pp. 329-335.
- Kaczmarek Ryszard, *Udział księży pszczyńskich w życiu politycznym Prus i II Rzeszy Niemieckiej*, [in:] *Szlachta i ziemiaństwo polskie oraz niemieckie w Prusach i Niemczech w XVIII-XX*, ed. Włodzimierz Stępiński, Szczecin 1996, pp. 179-199.
- Keil Georg, *Das niederschlesische Industriegebiet. Seine Entwicklung und Notlage*, Berlin 1935.
- Krische Paul, *Die Provinz Posen*, Stassfurt 1907.
- Kropiciel Stach (in fact Kosyrzyk Klemens), *Gawęda Stacha Kropiciela*, 'Gość Niedzielny', 2 (1924), issue 7, pp. 8.

- Klein Edmund, *Górny Śląsk w ostatnich tygodniach I wojny światowej*, Wrocław 1989 (=Acta Universitatis Wratislaviensis, No. 908, Prawo CXLIX).
- Klein Edmund, *O polską władzę na Górnym Śląsku 1918-1922. Ogólne założenia polskiego samorządu narodowego w Prusach*, 'Studia Śląskie. Seria Nowa', 38 (1981), pp. 11-59.
- Klein Edmund, *Początki górnośląskiego ruchu autonomicznego w listopadzie i grudniu 1918 roku*, Wrocław 1992 (=Acta Universitatis Wratislaviensis, No. 1044, Prawo CCXV, *Studia historycznoprawne*).
- Klein Edmund, *Rada ludowa we Wrocławiu. Centralna Rada dla Prowincji Śląskiej*, Warszawa-Opole 1976.
- Klein Edmund, *Ustanowienie komisarzy rządu państwa pruskiego dla rejencji opolskiej na wiosnę 1919 r.*, 'Acta Universitatis Wratislaviensis', No. 1277, Prawo CXCVII, 1992, pp. 89-121.
- Klein Edmund, *Wybory do Konstytuanty niemieckiej w styczniu 1919 roku na Górnym Śląsku*, 'Studia Śląskie. Seria Nowa', 14 (1969), pp. 37-158.
- Klein Edmund, *Wybory do konstytucyjnego pruskiego zgromadzenia krajowego w styczniu 1919 r. na Górnym Śląsku*, Wrocław 1988 (=Acta Universitatis Wratislaviensis, No. 982, Prawo CLXI).
- Kneipp Matthias, *Die deutsche Sprache in Oberschlesien. Untersuchungen zur politischen Rolle der deutschen Sprache als Minderheitssprache in den Jahren 1921-1998*, Dortmund 1999.
- Koernig Hans, *Die wirtschaftliche Bedeutung eines Grossschiffahrtsweges in Oberschlesien*. Frankfurt a. M. 1926.
- Konieczny Alfred, *Śląsk a wojna powietrzna lat 1940-1944*, Wrocław 1998.
- Konieczny Alfred, *Rozmiary zatrudnienia zagranicznych robotników przymusowych i jeńców wojennych w gospodarce Dolnego Śląska w latach II wojny światowej*, Opole 1968.
- Konopka Józef, *Gazownictwo polskie i jego rozwój w świetle liczb i wykresów*, Warszawa 1928.
- Kopeć Eugeniusz, *Południowo-zachodnie kresy Rzeczypospolitej 1918-1939. Społeczne warunki integracji*, Katowice 1981 (also under a title: 'My i oni' na polskim Śląsku (1918-1939), Katowice 1986).
- Kopeć Eugeniusz, *Problemy stratyfikacji środowisk robotniczych w okresie wielkiego kryzysu na przykładzie bielsko-bialskiego okręgu przemysłowego*, [in:] *Wielki kryzys gospodarczy 1929-1933 na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim oraz jego społeczne konsekwencje*, ed. Józef Chlebowczyk, Katowice 1974, pp. 117-131.

- Kopec Eugeniusz, *Z zagadnień integracji językowej śląskich kresów Rzeczypospolitej (1918-1939)*, [in:] *Z problemów integracji II Rzeczypospolitej*, ed. Józef Chlebowczyk, Katowice 1980, pp. 7-48.
- Kopiec Jan, Myszor Jerzy, *Główne problemy działalności Kościoła katolickiego na Górnym Śląsku w latach 1918-1925*, [in:] *Podział Śląska w 1922 roku. Okoliczności i następstwa*, eds Andrzej Brożek, Teresa Kulak, Wrocław 1996, pp. 107-124.
- Korzeniowska Wiesława, *Ziemiaństwo na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku*, Opole 1997.
- Kotlarz Grzegorz, Dąbrowski Henryk, Edward Wieczorek, *Magistrala węglowa*, Rybnik 2008.
- Kotzias Hubert, *Zur Ausgestaltung des Beuthener Museums*, 'Mitteilungen des Beuthener Geschichts- u. Museumsvereins', 1929, issues 11-12, pp. 191-197.
- Königs Gustav, *Die Oder. Lebensnerv Schlesiens* [in:] *Niederschlesiens Industrie baut auf*, Breslau 1934.
- Król Zygmunt, *Wodociąg grupowy 'Nowa Ruda'* [in:] *Zabytki techniki wodociągowej Polski*, ed. Stanisław Januszewski, Wrocław 1989, pp. 123-126.
- Kruszewski Tomasz, *Axel von Freytagh-Loringhoven – profesor prawa narodów na Uniwersytecie Wrocławskim*, [in:] *Nauka i nauczanie prawa w dziejach*, ed. Tomasz Kruszewski, Wrocław 2011, pp. 91-100.
- Kruszewski Tomasz, *Likwidacja Narodowosocjalistycznego Niemieckiego Ruchu Robotniczego (NSDAB) w województwie śląskim w 1936 r.*, 'Acta Universitatis Wratislaviensis', No 1283, *Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi*, vol. 16, 1993, pp. 203-222.
- Kruszewski Tomasz, *Partia narodowosocjalistyczna na Śląsku w latach 1933-1945. Organizacja i działalność*, Wrocław 1995.
- Kruszewski Tomasz, *Sejm prowincjonalny na Śląsku (1824-1933)*, Wrocław 2000.
- Kruszewski Tomasz, *Struktura organizacyjna i społeczno-zawodowa NSDAP w powiecie dzierżoniowskim w latach 1933-1945*, Wrocław 1992.
- Kruszewski Tomasz, *Udział instancji NSDAP na Śląsku w akcji zmiany nazwisk*, 'Acta Universitatis Wratislaviensis', No 1715, *Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi*, vol. 18, 1995, pp. 221-234.
- Kruszewski Tomasz, *Zmiany podziału terytorialnego na Śląsku w XIX i XX w.*, 'Acta Universitatis Wratislaviensis', No 2144, *Prawo CCLXIV*, 1999, *Studia historycznoprawne*, pp. 171-194.
- Kruszewski Tomasz, *Zmiany podziału terytorialnego na Śląsku w okresie Trzeciej Rzeszy (1933-1945)*, Wrocław 1999, 'Acta Universitatis Wratislaviensis',

- No 2136, *Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi*, vol. 22, 1999, pp. 427-438.
- Krzoska Markus, *Nation und Volk als höchste Werte: die deutsche und polnische Geschichtsschreibung als Antagonisten zwischen den Weltkriegen*, [in:] *Nacjonalizm a tożsamość narodowa w Europie Środkowo-Wschodniej w XIX i XX wieku*, eds Bernard Linek, Kai Struve, Opole-Marburg 2000, pp. 297-312.
- Kulak Teresa, *Dolny Śląsk w latach 1806-1918*, [in:] *Dolny Śląsk. Monografia historyczna*, ed. Wrzesiński Wojciech, Wrocław 2006, pp. 377-477.
- Kulak Teresa, *Historia Wrocławia*, vol. 2: *Od twierdzy fryderycjańskiej do twierdzy hitlerowskiej*, Wrocław 2001.
- Kulak Teresa, *Propaganda antypolska dolnośląskich władz prowincjonalnych w latach 1922-1925*, Wrocław 1981.
- Kulak Teresa, *Śląsk w polskiej myśli politycznej do 1918 roku*, [in:] *Podział Śląska w 1922 roku. Okoliczności i następstwa*, eds Andrzej Brożek, Teresa Kulak, Wrocław 1996, pp. 29-50.
- Kunicki Wojciech, (...) *blędem jest każda emigracja. Zum Transfer der Kresy-Ideologie aus Ostpolen nach Schlesien bei Zofia Kossak*, [in:] *Teschen. Eine geteilte Stadt im 20 Jahrhundert*, eds Ludger Udolph, Christian Prunitsch, Dresden 2009, pp. 69-91.
- Kunicki Wojciech, *Śląsk. Rzeczywistości wyobrażone*, [in:] *Śląsk. Rzeczywistości wyobrażone*, ed. Wojciech Kunicki, Poznań 2009, pp. 7-68.
- Kurzeja Adalbert, *Kardinal Adolf Bertram und das Bistum Kattowitz 1939-1945*, [in:] 'Oberschlesisches Jahrbuch', 12 (1996), pp. 107-117.
- Kuzio-Podrucki Arkadiusz, *Die Tiele-Winckler: Eine Oberschlesische Kohle- und Stahlaristokratie*, Tarnowskie Góry-Kiel 2007.
- Kuzio-Podrucki Arkadiusz, *Śląski koniec arystokracji*, [in:] *Rodzina na Śląsku 1939-1945: dezintegracja, migracja, codzienność*, eds Adriana Dawid, Antoni Maziarz, Opole-Warszawa 2012, pp. 12-22.
- Kuzio-Podrucki Arkadiusz, *Tiele-Wincklerowie. Arystokracja węgla i stali*, Bytom 2006.
- Landau Ludwik, *Wybór pism*, Warszawa 1957.
- Lange Wojciech, *W stronę Polski, czyli nie odwzajemnione uczucie hrabiego Oppersdorffa*, [in:] *Problemy narodowościowe Europy Środkowo-Wschodniej w XIX i XX wieku*, eds Antoni Czubiński, Piotr Okulewicz, Tomasz Schramm, Poznań 2002, pp. 293-300.

- Laskiewicz Tytus, Rymowicz Felicja, *Gliwice-Zabrze-Bytom w okresie lat 1921-1939 pod względem gospodarczym i przemysłowym*, Katowice 1947.
- Lis Michał, *Górny Śląsk. Zarys dziejów do połowy XX wieku*, Opole 2001.
- Linek Bernard, *Kilka uwag o stosunku ks. Emila Szramka i Romana Lutmana do niemieckiej humanistyki*, 'Rocznik Łubowicki', 2010, issue 8, pp. 104-125.
- Linek Bernard, *Zmiany nazw na Górnym Śląsku w XIX i XX w.*, [in:] *Nazwa dokumentem przeszłości regionu*, eds Joanna Nowosielska-Sobel, Grzegorz Strauchold, Wojciech Kucharski, Wrocław 2010, pp. 123-134.
- Ludka, *Czytelnictwo na Śląsku*, 'Dziennik Cieszyński', (6) 1911, issue 72, pp.1-2.
- Luft Robert, *Das Teschener Schlesien als national und regionale Geschichtslandschaft*, [in:] *Teschen. Eine geteilte Stadt im 20 Jahrhundert*, eds Ludger Udolph, Christian Prunitsch, pp. 11-41.
- Łuczyński Romuald M., *Rezydencje magnackie w Kotlinie Jeleniogórskiej w XIX wieku*, Wrocław 2007.
- Madajczyk Piotr, *Obcość jako wyznacznik powstawania i funkcjonowania granic etniczno- bohaterów dyskursów narodowych*, [in:] *Górny Śląsk wyobrażony: wokół mitów, symboli i bohaterów dyskursów narodowych. / Imaginiertes Oberschlesien: Mythen, Symbole Und Helden in den nationalen Diskursen*, eds Juliane Hausbold-Stolle, Bernard Linek, Opole-Marburg 2005, pp. 109-122.
- Maroń Jerzy, *Dolny Śląsk w czasach habsburskich i pruskich*, [in:] *Dolny Śląsk. Monografia historyczna*, ed. Wojciech Wrzesiński, Wrocław 2006, pp. 258-260.
- Mason Timothy W., *Sozialpolitik im Dritten Reich: Arbeitsklasse und Volksgemeinschaft*, Opladen 1977.
- Majewski Piotr M., „Niemcy sudeccy” 1848-1949. *Historia pewnego nacjonalizmu*, Warszawa 2007.
- Majewski Jan, *Wieś wielkopolska w okresie międzywojennym (1919-1939)* [in:] *Dzieje wsi wielkopolskiej*, ed. Władysław Rusiński, Poznań 1959, pp. 273-346.
- Maksylewicz-Przybylska Wioletta, *Elity gospodarcze śląskiego cukrownictwa (1802-1945)*, Słubice 2011.
- Martin Rudolf, *Nachtrag zu den 12 Provinzbänden des Jahrbuchs der Millionäre im Königreich Preußen. Die reichsten Millionäre im Königreich Preußen*, Berlin 1913.
- Matull Wilhelm, *Ostdeutschlands Arbeiterbewegung. Abriß ihrer Geschichte, Leistung und Opfer*, Würzburg 1973.

- Mendel Edward, *Stosunki społeczne i polityczne w Opolu w latach 1919-1933*, Warszawa-Wrocław 1975.
- Mendel Edward, *Studia nad stosunkami społecznymi i politycznymi w Opolu w latach 1933-1939*, Opole 1988.
- Miłobędzki Zbigniew, *Przemysł w województwie śląskim*, Katowice 1938.
- Minczakiewicz Tadeusz, *Stosunki społeczne na Śląsku Opolskim w latach 1922-1933*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976.
- Mourin Maxime, *Histoire des nations européennes*, vol. 1, Paris 1962.
- Mroczo Marian, *U źródeł polskiej myśli zachodniej*, [in:] *Nad Odrą i Bałtykiem. Myśl zachodnia: ludzie – koncepcje – realizacja do 1989 r.*, eds Magdalena Semczyszyn, Tomasz Sikorski, Adam Wątor, Szczecin 2013, pp. 15-27.
- Muzeum Górnośląskie w Bytomiu. 100 lat dziejów*, eds Mieczysław Dobkowski, Jan Drabina, Bytom 2011.
- Mühle Eduard, *Obraz historii i polityka historyczna. O historiograficznej konstrukcji „ogólnos Śląskiego obszaru plemiennego” i jego politycznej instrumentalizacji*, [in:] *Śląsk wyobrażony: wokół mitów, symboli i bohaterów dyskursów narodowych. / Imaginiertes Oberschlesien: Mythen, Symbole Und Helden in den nationalen Diskursen*, eds Juliane Hausbold-Stolle, Bernard Linek, Opole-Marburg 2005, pp. 55-77.
- Myszor Jerzy, *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999.
- Myszor Jerzy, *Stellungnahme zum Beitrag von Adalbert Kurzeja*, ‘Oberschlesisches Jahrbuch’, 12 (1996), pp. 121-127.
- Nadolski Przemysław, *Górnośląskie Muzeum Krajowe w Bytomiu. 1932-1945*, [in:] *Muzeum Górnośląskie w Bytomiu. Sto lat dziejów*, eds Mieczysław Dobkowski, Jan Drabina, Bytom 2011, pp. 31-44.
- Nawrocki Tomasz, *Trwanie i zmiana lokalnej społeczności górniczej na Górnym Śląsku na przykładzie Murcek*, Katowice 2006.
- Neubach Helmut, *Parteien und Politiker in Schlesien*, Dortmund 1988.
- Nowak Iwona, *Dama dworu na podcieszzyńskich włościach. Hrabina Gabriela von Thun und Hohenstein (1872-1957) jako przedstawicielka elit Śląska Cieszyńskiego w pierwszej połowie XX wieku*, [in:] *Wieki stare i nowe: Ludzie i elity pogranicza*, eds Maciej Fic, Ryszard Kaczmarek, Katowice 2012, pp. 149-155.
- Nowak Krzysztof, *Śląsk czechosłowacki (1918-1920 – 1938-1939)* [in:] *Historia Górnego Śląska. Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, eds Joachim Bahlcke, Dan Gawrecki, Ryszard Kaczmarek, Gliwice 2011, pp. 248-254.

- Nowak Krzysztof, *Między historiografią polską a czeską*, [in:] *Historia Górnego Śląska. Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, eds Joachim Bahlcke, Dan Gawrecki, Ryszard Kaczmarek, Gliwice 2011, pp. 449-451.
- Nowakowski Kazimierz, *Zagadnienie zaopatrzenia w wodę Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego*, part. 1, 'Przegląd Techniczny', 64 (1927), issue 4, pp. 51-54; part. 2, 'Przegląd Techniczny', 65 (1927), issue 5, pp. 78-81.
- Nowakowski Kazimierz, *Zaopatrzenie w wodę Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego*, Katowice 1938.
- Nowakowski Kazimierz, *Zarys projektu i budowy państwowego wodociągu z Maczek dla Zagłębia dąbrowskiego i górnośląskiego*, 'Przegląd Techniczny', 81 (1932), issues 5-6, pp. 45-48.
- Nowosielska-Sobel Joanna, *Od ziemi rodzinnej ku ojczyźnie ideologicznej. Ruch ochrony stron ojczytych (Heimatschutz) ze szczególnym uwzględnieniem Śląska (1871-1933)*, Wrocław 2013.
- Neubach Helmut, *Provinz Schlesien* [in:] *Verwaltungsgeschichte Ostdeutschlands 1815-1945. Organisation – Aufgaben – Leistungen der Verwaltung*, eds Gerd Heinrich, Friedrich Wilhelm Henning, Kurt G. A. Jeserich, Stuttgart-Berlin-Köln 1993, pp. 878-942.
- Neubach Helmut, *Parteien und Politiker in Schlesien*, Dortmund 1988 (= Veröffentlichungen der Ostmitteleuropa an der Universität Dortmund, vol. 34). *Oberschlesien. Verkehr, Wirtschaft und Volkstum*, Berlin 1935.
- Olszar Henryk, *Kościół katolicki na Górnym Śląsku w życiu Kościoła w Drugiej Rzeczypospolitej*, [in:] *Rola i miejsce Górnego Śląska w Drugiej Rzeczypospolitej*, ed. Maria Wanda Wanatowicz, Bytom-Katowice 1995, pp. 116-135.
- Olszewski Bogusław, *Miejsce Śląska w interwencjonizmie gospodarczym Republiki Weimarskiej*, 'Studia Śląskie. Seria Nowa', 15 (1969), pp. 281-313.
- Olszewski Bogusław, *Interwencja państwa niemieckiego w rolnictwie śląskim w okresie międzywojennym*, 'Studia Śląskie. Seria Nowa', 9 (1965), pp. 63-130.
- Opole. Dzieje i tradycja*, eds Bernard Linek, Krzysztof Tarka, Urszula Zajązkowska, Opole 2011.
- Orzechowski Kazimierz, *Terytorialne podziały na Śląsku. VI. Wiek XIX i XX*, 'Kwartalnik Opolski', 18 (1972), issue 3, pp. 5-22.
- Ossowski Stanisław, *Zagadnienia więzi regionalnej i więzi narodowej na Śląsku Opolskim*, [in:] Stanisław Ossowski, *Dzieła*, vol. 3, Warszawa 1967, pp. 201-300.

- Pastucha Rudolf, *Kościół ewangelicko-augsburski (luteński) wobec powstań oraz plebiscytu na Górnym Śląsku 1919-1921*, [in:] *Podział Śląska w 1922 roku. Okoliczności i następstwa*, eds Andrzej Brożek, Teresa Kulak, Wrocław 1996, pp. 125-134.
- Pater Mieczysław, *Polskie dążenia narodowe na Górnym Śląsku (1891-1914)*, Wrocław 1998.
- Perlińska Ewa, *W służbie Polskich Kolei Państwowych. Dworce w Szarleju-Piekarach i Będzinie* [in:] *Oblicza sztuki 20-lecia międzywojennego na obszarze obecnego województwa śląskiego*, ed. Teresa Dudek Bujarek, Katowice 2011, pp. 63-71.
- Położenie ludności w reencji katowickiej w latach 1939-1945*, ed. Wacław Długoborski, Poznań 1983.
- Pregiel Piotr, Przerwa Tomasz, *Dzieje Śląska*, Wrocław 2005.
- Przerwa Tomasz, *Miedzy łąkiem i zachwytem. Sporty zimowe w śląskich Sudetach i ich znaczenie dla regionu (do 1945 r.)*, Wrocław 2012.
- Przerwa Tomasz, *Nieodzowność 'obcego' w małomiasteczkowej prasie dolnośląskiej pierwszej połowy XX w.?*, [in:] *Prasa regionalna jako źródło do badań historycznych okresu XIX i XX wieku*, eds Joanna Nowosielska-Sobel, Grzegorz Strauchold, Tomasz Ślepowroński, Wrocław 2011, pp. 55-67.
- Przybylski Henryk, *Życie polityczne jako czynnik integracji Górnego Śląska z Drugą Rzeczypospolitą*, [in:] *Rola i miejsce Górnego Śląska w drugiej Rzeczypospolitej*, ed. Maria Wanda Wanatowicz, Bytom-Katowice 1995, pp. 136-148.
- Pustuła Zbigniew, *Syndykat Polskich Hut Żelaznych Sp. z o.o.* [in:] *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, Warszawa 1981, vol. 2, p. 352.
- Piontek Ferdinand, *Adolf Bertram*, [in:] *Schlesische Priesterbilder*, vol. 5, ed. Joseph Gottschalk, Aalen-Württ 1967, pp. 15-22.
- Podział Śląska w 1922 roku. Okoliczności i następstwa*, eds Andrzej Brożek, Teresa Kulak, Wrocław 1996.
- Polak Jerzy, *Jan Henryk XV książę von Pless: życie i działalność (1861-1938)*, 'Materiały Muzeum Wnętrz Zabytkowych w Pszczynie', 6 (1990), pp. 129-156.
- Polak Jerzy, *Postawa wielkich właścicieli ziemskich na Górnym Śląsku wobec powstań śląskich na przykładzie księcia pszczyńskiego*, [in:] *Powstania śląskie i plebiscyt w procesie zrastania się Górnego Śląska z macierzą*, ed. Andrzej Brożek, Bytom 1993, pp. 383-390.

- Puchert Bertold, *Der Wirtschaftskrieg des deutschen Imperialismus gegen Polen 1925-1934*, Berlin 1963.
- Putze Oswald, Höck W., *120 Jahre Linke-Hofmann-Busch. Salzgitter Watenstedt 1839-1959*, vol. 1: *Werke in Breslau, Bautzen und Werdau*, Braunschweig 1959.
- Rasch Konrad, *Die Teilung Oberschlesiens und ihre Bedeutung für die Kohlen-, Eisen- und Zinkindustrie*, Berlin 1926.
- Ratyńska Barbara, *Stosunki polsko-niemieckie w okresie wojny gospodarczej 1919-1930*, Warszawa 1928.
- Reimann Alfred, *Die Organe der landwirtschaftlichen Verwaltung, die landwirtschaftlichen Vereine und Körperschaften Preussens, in ihrer historischen Entwicklung und ihren Beziehungen zur Entwicklung der Landwirtschaft*, Merseburg 1901.
- Richter Hans-Joachim, *Die Entwicklung des Großgrundbesitzes in Schlesien seit 1891*, Breslau 1938.
- Reier Otto, *Der organisatorische Gedanke in der zwanzigjährigen Arbeit des Bundes Schlesischer Industriellen*, Liegnitz 1929.
- Reiner Bolesław, *Wyznania i związki religijne w województwie śląskim*, Opole 1977.
- Rompe Franz, *Aus Verwaltung und Wirtschaft des oberschlesischen Industriegebiets*, Breslau 1934.
- Rzeszoś Romuald, *Gazownictwo Dolnego Śląska a problem gazownictwa polskiego*, 'Gaz, Woda i Technika Sanitarna', 7 (1946), pp. 189-193.
- Rybicki Paweł, *O badaniu socjograficznym Śląska*, Katowice 1938.
- Schlesien. Bodenschätze und Industrie*, Breslau 1936.
- Schmerbauch Maik, *Die Seelsorge für die deutschen Katholiken in der polnischen Diözese Kattowitz und das Diözesanblatt 'Der Sonntagsbote' in den Jahren 1925-1939/41*, Münster 2012.
- Schmilewski Ulrich, *Der schlesische Adel-Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle vom Mittelalter bis zum 20. Jahrhundert*, [in:] *Adel in Schlesien*, vol. 2: *Repertorium: Forschungsperspektiven – Quellenkunde – Bibliographie*, eds Joachim Bahlcke, Wojciech Mrozowicz, München 2010, pp. 69-92.
- Schulze Hagen, *Staat und Nation in der europäischen Geschichte*, München 1994.
- Sekuła Elżbieta Anna, *Po co Ślązakom potrzebny jest naród? Niebezpieczne związki między autonomią i nacjonalizmem*, Warszawa 2009.

- Serafin Franciszek, *Stosunki demograficzne i społeczne*, [in:] *Województwo śląskie 1922-1939. Zarys monograficzny*, ed. Franciszek Serafin, Katowice 1996, pp. 78-100.
- Serafin Franciszek, *Wieś na polskim Górnym Śląsku po 1922 roku*, [in:] *Górny Śląsk po podziale w 1922 roku: Co Polska, a co Niemcy dały mieszkańcom tej ziemi?*, vol. 1, eds Zbigniew Kapała, Wiesław Lesiuk, Maria Wanda Wanatowicz, Bytom 1997, pp. 58-73.
- Scharf Hans Wolfgang, *Eisenbahnen zwischen Oder und Weichsel*, Freiburg 1981.
- Schlesien in weiter Ferne: Erinnerungen eines vertriebenen Priesters an seine Heimat*, Dülmen 2007.
- Schwantke D., *Die Wasserversorgung des deutsch-oberschlesischen Industriebezirkes*, 'Das Gas- und Wasserfach', 1931, issue 19, pp. 421-427.
- Skąpska Grażyna, *Państwo*, [in:] *Encyklopedia Socjologii*, vol. 3, Warszawa 2000, pp. 56-63.
- Smoluchowski Kazimierz, *Dolnośląskie gazociągi dalekosiężne*, 'Gaz, Woda i Technika Sanitarna', 1947, issue 1, pp. 1-2.
- Spyra Janusz, *Niemcy na Śląsku Cieszyńskim wobec Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego i wydarzeń 1918-1920*, 'Pamiętnik Cieszyński', 8 (1994), pp. 55-76.
- Stępniaś Andrzej, *Kwestia narodowa a społeczna na Śląsku Cieszyńskim pod koniec XIX i w początkach XX wieku (do 1920 roku)*, Katowice 1986.
- Stöphasius Walter, *Die Industrie- und Handelskammer für die Provinz Oberschlesien 1882-1932*, ed. Walter Stöphasius, Oppeln 1932.
- Szczepański Marek S., *Od identyfikacji do tożsamości. Dynamika śląskiej tożsamości – prolegomena*, [in:] *Dynamika śląskiej tożsamości*, eds Janusz Janeczek, Marek S. Szczepański, Katowice 2006, pp. 19-27.
- Szewczyk Adam, Januszewski Stanisław, *Śluzy Kanału Gliwickiego* [in:] *Zabytki przemysłu i techniki w Polsce*, vol. 6, ed. Stanisław Januszewski, Wrocław 2002, pp. 127-129.
- Szramek Emil, *Śląsk jako problem socjologiczny*, Katowice 1934.
- Śląsk wobec wojny polsko-niemieckiej 1939 r.*, ed. Wojciech Wrzesiński, Wrocław -Warszawa 1990.
- Śląsk – etniczno-kulturowa wspólnota i różnorodność*, ed. Barbara Bazielić, Wrocław 1995.
- The Long Formation of the Region (c. 1000-1526)*, ed. Przemysław Wiszewski, Wrocław 2013 (=Cuius Regio? Ideological and territorial cohesion of Silesia, eds Lucyna Harc, Przemysław Wiszewski, Rościśław Żerelik, vol. 1).

- Ther Philipp, *Sprachliche, kulturelle und ethnische „Zwischenräume“ als Zugang zu einer transnationalen Geschichte Europas*, [in:] *Regionale Bewegungen und Regionalismen in europäischen Zwischenräumen seit der Mitte des 19. Jahrhunderts*, eds Philipp Ther, Holm Sundhaussen, Marburg 2003, pp. IX-XIX.
- Ther Philipp, Struve Kai, *Einleitung* [in:] *Die Grenzen der Nationen. Identitätenwandel in Oberschlesien in der Neuzeit*, eds Kai Struve, Philipp Ther, Marburg 2002, pp. 4-6.
- The Strengthening of the Silesian regionalism (1526-1740)*, eds. Lucyna Harc, Gabriela Waś, Wrocław 2014 (=Cuius Regio? Ideological and territorial cohesion of Silesia, eds. Lucyna Harc, Przemysław Wiszewski, Rościsław Żerelik, vol. 2).
- Thies Jochen, *Die Moltkes: Von Königgrätz nach Kreisau: Eine deutsche Familiengeschichte*, München-Zürich 2010.
- Tittler Ernst, *Das niederschlesische Industrierevier in der Nachkriegszeit*, Berlin 1927.
- Treue Wilhelm, *Georg von Giesche's Erben 1704-1964*, Hamburg 1964.
- Twardoch Irena, *Geschichte des Geschlechts von Schaffgotsch*, Ruda Śląska 2011.
- Twardoch Irena, *Z dziejów rodu Schaffgotschów*, Ruda Śląska 2008.
- Urbaniak Miron, *Kolej Skwierzyna-Stare Bielice. Kolejowy modernizm w Polsce*, Łódź 2013.
- Urbaniak Miron, *Zakład Produkcji Wody „Zawada” w epoce ruchu parowego*, Katowice 2004.
- Valenta Jaroslav, *Górny Śląsk w czeskiej myśli politycznej do 1918 roku*, [in:] *Podział Śląska w 1922 r. Okoliczności i następstwa*, eds Andrzej Brożek, Teresa Kulak, Wrocław 1996, pp. 51-62.
- Vaupel O., *75 Jahre Gasversorgung im Kreise Reichenbach 1863-1938*, Reichenbach 1938.
- Walczak Jan, *Formowanie się frontu walki klasowej na Górnym Śląsku i w Cieszyńskim w warunkach niepodległości narodowej (okres II Rzeczypospolitej)*, [in:] *Z problemów integracji społeczno-politycznej na Górnym Śląsku przed II wojną światową*, Władysław Zieliński, Katowice 1980, pp. 67-107.
- Walczak Jan, *Położenie robotników w polskiej części Górnego Śląska 1922-1939'* [in:] *Górny Śląsk po podziale w 1922 roku: Co Polska, a co Niemcy dały mieszkańcom tej ziemi?*, eds. Zbigniew Kapała, Wiesław Lesiuk, Maria Wanda Wanatowicz, vol. 1, Bytom 1997, pp. 51-55.

- Walczak Jan, *Wokół etniczno-kulturowej tożsamości Górnego Śląska (Uwagi polemiczne i dyskusyjne)*, [in:] *Rola i miejsce Górnego Śląska w Drugiej Rzeczypospolitej*, ed. Maria Wanda Wanatowicz, Katowice 1995, pp. 319-328.
- Wałbrzych. Zarys monografii miasta na tle regionu*, ed. Stanisław Michalkiewicz, Wrocław 1993.
- Wanatowicz Maria Wanda, *Górny Śląsk pomostem pomiędzy Polską 'A' i Polską 'B' (Rola Górnego Śląska w procesie integracji gospodarczej Drugiej Rzeczypospolitej)*, [in:] *Rola i miejsce Górnego Śląska w Drugiej Rzeczypospolitej*, ed. Maria Wanda Wanatowicz, Katowice 1995, pp. 84-95.
- Wanatowicz Maria Wanda, *Historia społeczno-polityczna Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego w latach 1918-1945*, Katowice 1994.
- Wanatowicz Maria Wanda, *Inteligencja na Śląsku w okresie międzywojennym*, Katowice 1986.
- Wanatowicz Maria Wanda, *Inteligencja w województwie śląskim 1922-1939*, [in:] *Losy inteligencji śląskiej w latach 1939-1945*, ed. Zbigniew Kapała, vol. 1, Bytom 2001, pp. 7-21.
- Wanatowicz Maria Wanda, *Ludność napływowa na Górnym Śląsku w latach 1922-1939*, Katowice 1982.
- Wanatowicz Maria Wanda, *Wieloznaczność pojęcia „Górnoślązak” w latach walki o przynależność polityczną Górnego Śląska po I wojnie światowej*, [in:] *Wokół historii i polityki. Studia z dziejów XIX i XX wieku dedykowane Profesorowi Wojciechowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, eds Stanisław Ciesielski, Teresa Kulak, Krzysztof Ruchniewicz, Jakub Tyszkiewicz, Toruń 2004, pp. 903-915.
- Wanatowicz Maria Wanda, *Województwo śląskie na tle Drugiej Rzeczypospolitej*, [in:] *Województwo śląskie (1922-1939). Zarys monograficzny*, ed. Franciszek Serafin, Katowice 1996, pp. 15-29.
- Waszkiewicz Ewa, *Doktryna hitlerowska wśród mniejszości niemieckiej w województwie śląskim w latach 1918-1939*, Wrocław 2001.
- Weger Tobias, *Zwischen alldeutschen Phantasien und sudetendeutschen Anschlussplänen – die, gesamtschlesische 'Idee der 1920er und 1930er Jahre'*, [in:] *Schlesien als literarische Provinz. Literatur zwischen Regionalismus und Universalismus*, eds Marek Adamski, Wojciech Kunicki, Leipzig 2008, pp. 91-101.
- Wrzesiński Wojciech, *Polski ruch narodowy w Niemczech*, Poznań 1970.
- Wasilewski Zbigniew, *Znaczenie dróg wodnych dla przemysłu śląskiego*, Katowice 1936.

- Webersinn Gerhard, *Die Provinz Oberschlesien. Ihre Entstehung und der Aufbau der Selbstverwaltung*, 'Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelm-Universität zu Breslau', 14 (1969), pp. 275-329.
- Winkler Heinrich August, *Długa droga na Zachód*, vol. 1: *Dzieje Niemiec 1806-1933*, Wrocław 2007 (orig.: *Der Lange Weg nach Westen*, Band 1, *Deutsche Geschichte vom Ende des Alten Reiches bis zum Untergang der Weimarer Republik*, München 2005).
- Wittig Joseph, *Chronik der Stadt Neurode*, Neurode 1937.
- Województwo śląskie (1922-1939): Zarys monograficzny*, ed. Franciszek Serafin, Katowice 1996.
- Wrzesiński Wojciech, *Śląsk między Polską, Niemcami a Czechosłowacją w latach międzywojennych*, [in:] *Podział Śląska w 1922 roku. Okoliczności i następstwa*, eds Andrzej Brożek, Teresa Kulak, Wrocław, pp. 177-192.
- Ziątkowski Leszek, *Dzieje Żydów we Wrocławiu*, Wrocław 2000.
- Ziekursch Johannes, *Die Entwicklung der staatlichen Wasserversorgungsanlage im oberschlesischen Industriebezirk*, 'Zeitschrift des Oberschlesischen Berg- und Hüttenmännischen Vereins', 1911, pp. 521-542.
- Zespół Elektrociepłowni Bytom P.A. Moc energii w zdjęciach, dokumentach, faktach...*, Katowice 2003.

Indeks

A

Adamczyk, Josef Joachim 55
Adamski, Stanisław 52-53, 121
Adolf Hitler Canal 91-92. *see* Gliwice Canal
agriculture 31, 69-70, 95, 104
Aubin, Herman 186

B

Ballestrem, family 75-77
Ballestrem, Nikolaus von, count 104
Bertram, Adolf 47, 51, 52, 200
Bezruč, Petr - literary pseudonym of Vladimír Vašek. *see* Vašek, Vladimír
Będzin 81, 93
Biała (in Silesia) 70, 81, 92, 107, 109
Bielawa 79, 82, 106
Bielsko 50, 70, 84, 107, 138, 142
Bilski, Mieczysław 41
Birnbaum, Immanuel 110
Bitta, Joseph 29
Bluszczów 92
Bogumin 69, 74
Bolesławiec 32, 83
Bonczyk, Norbert 177, 194
Bormann, Martin 58
Bożek, Arka 112-113, 124
Bracht, Fritz 51, 53, 56, 58, 60
Brochów 89
Brückner, Helmuth 28-29, 54-57
Brzezie 92
Brzeziny Śląskie 92
Brzoska, Emil 51-52
Burmam, Ulrich 32
Bytom 48, 71, 75, 81, 84, 86-88, 92, 110, 147, 163, 165, 183, 191

C

Chałupki 92
Chorzów 81, 84, 86, 92, 193

Church

Catholic 19-24, 35-36, 39-40, 47-53, 62, 104, 112, 114-116, 119, 121, 130-135, 138-140, 152, 158, 168, 170, 187, 193
Protestant 36, 41, 50-52, 62, 130, 135, 142, 167
Chybie 92
Cieplice (nowadays Cieplice Zdrój) 83, 103
Cieszyn 11, 50, 84, 86, 93, 109, 135, 138, 140-141, 162, 174-178, 180, 183, 187-188, 195
Cornwallis-West, Maria Theresa, duchesse of Pless 102
Czerwieńsk 89

D

Damroth, Konstancy 177
Dąbrowa Górnicza 81, 109, 111
Dmowski, Roman 143, 149
Dobrowolski, Tadeusz 107, 113, 192
Donnersmarck, family 77, 86, 103, 105
Drezdenko 90
Duszniki Zdrój 83
Dyboski, Roman 178-181
Dzierżoniów 82-83, 85, 109

E

Eichendorff, Joseph von 151
entrepreneurs 102, 106, 108

F

Farnik, Edmund 176-178, 181
Freytagh-Loringhoven, Axel von 30
Frick, Wilhelm 57, 58

G

Gliwice 20, 76-77, 81, 84, 86-88, 91-92, 94-95, 110, 147, 191
Gliwice Canal 91
Głogów 71, 73, 87-89, 124

Głubczyce 140
 Godula, Karol 105
 Goral, Władysław 51
 Góra 71, 88, 90
 Góra Św. Anny 119, 147
 Grażyński, Michał 15, 39, 41, 112, 144,
 153, 154, 161, 175, 182-183, 192, 195,
 202
 Grycik (Gryzik), Joanna, wife of Franz
 Winkler 105

H

Hajduki Wielkie 84
 Hanke, Karl 60
 Henckel von Donnersmarck, family 105
 Hlond, August 49
 Hlučín Region 28, 44-46, 58, 61, 63, 70,
 124-125, 140, 175, 189-190
 Hochberg, Johann Heinrich XVII von 103
 Hochberg, Johann Heinrich XV von, the
 Duke of Pless 102-103
 Hochberg von Pless, family 102-105
 Hohenlohe-Oeringen, family 76, 103-105
 Hohenzollern, Friedrich Wilhelm von,
 archduke of Prussia 61, 104, 136
 Hörsing, Otto 22, 27
 Hulczyn 44, 140
 Hulczyński Kraik, *see* Hlučín Region 70,
 124, 140

I

industry
 agri-food 69, 79
 energy 67, 80, 82-83, 85-86, 96
 gas 67, 79-80, 82-84, 202
 machine 77, 79, 105
 metallurgical 14, 70-71, 77, 107, 143,
 146
 mining 67, 70-73, 78-80, 107, 110, 115,
 135, 143, 146, 192, 201
 intelligentsia 99, 114, 116, 120-122, 161,
 169, 171, 176,-178, 193, 195, 201-202

J

Jaroń, Jan Nikodem 177, 182

Jaworzyna Śląska 84
 Jelenia Góra 83, 89, 103, 124, 202
 Jesionowski, Alfred 179
 Jews 15, 40, 52, 125, 134-135, 152, 155,
 159, 162, 202

K

Kamieniec Ząbkowicki 89, 103
 Kapica, Jan 48, 49, 115, 193, 194
 Kapras, Jan 173
 Karchowice 80
 Karwina 102, 141
 Katowice 16, 40, 50-53, 59, 62, 63, 77, 80-
 81, 84, 86, 88, 93, 94-95, 109-110, 116,
 121-122, 126, 161, 183, 187, 192-193,
 195, 200, 203
 Keyserlingk-Cammerau, Robert graf von
 31, 34
 Kędzierzyn 25-26, 88-89
 Kępno 61, 93
 Kluczbork 71, 92-93, 124
 Kłodnica Canal 91
 Kłodzko 44, 83, 89, 118
 Kochłowice 84
 Koneczny, Feliks 174
 Kończyce Wielkie 100
 Korfanty, Wojciech 14, 20-21, 28, 39, 62,
 103, 133, 145-147, 195
 Kot, Stanisław 182
 Kotzias, Hubert 192
 Kozal, Michał 51
 Kraik Hulczyński 70, 124, 140. *see* Hlučín
 Region
 Królewiec 31
 Krzyż Wielkopolski 90
 Książ 102, 103
 Kuhn, Walter 187
 Kustos, Jan 113, 195

L

landowners 12, 34, 101-102, 105
 Larisch-Mönnich, Hans von, count 70, 102
 Latacz, Edward 24, 25
 Lebiecznik, Józef 177
 Leśnica 88

- Lipiny 84
 Lompa, Józef 133, 177
 Lubawka 83
 Lubiąż 89
 Lubliniec 20
 Lubsko 88
 Lüdemann, Hermann 28
 Lukaschek, Hans 24, 29, 63
 Lutman, Roman 178, 183
 Lutomia 82
- Ł**
- Łany 87
 Łazy 70
- M**
- Malczyce 89
 Masaryk, Thomas 25, 189
 Matuschka, Michael von, count 101
 Miarka, Karol 133
 Międzybórz 71
 Międzyrzecz 90
 Mikołów 84
 Mikulczyce 88
 Mistek 107
 Mizerów 92
 Moltke, family 104
 Morcinek, Gustaw 178, 182, 196
 Moszna 105
 Musioł, Paweł 178-181, 183
 Mysłowice 84, 92
- N**
- Namysłów 61, 71, 125, 132
 Nitsche, Kazimierz 178
 Nowa Ruda 67-68, 72-73, 78-79, 82, 89, 109
 Nowa Sól 89
- O**
- Oborniki Śląskie 90
 Ochrana, Ludvik 170
 Ogno, Jan Baptista 48
 Oleśnica 90
 Olsa, river 135. *see* Olše, river
 Olše, river 77, 135, 141-142, 191
 Olza, river 135. *see* Olše, river
 Opawa 99, 134
 Opole 10, 22, 25, 27, 30, 51, 56, 59, 61-62, 69, 73, 84-85, 88-90, 110, 118, 124, 126, 129, 147-148, 155, 157-158, 171, 179, 191
 Oppersdorff, Hans Georg von, count 102
 Orkan, Władysław 176
 Orłów 70
 Ormicki, Wiktor 181-182
 Ostrawa 69-70, 72, 102, 134
 Oświęcim 171
 Otmuchów 91
 Ozimek 77
- P**
- Pawłowice Śląskie 92
 peasants 99, 112-113, 133, 144, 152, 185, 202
 Pieńsk 84
 Pieszyce 82
 Piła 89, 90
 Piława 82
 Piława Górna 82-83
 Piłsudski, Józef 15, 38, 41, 153
 Pius XI, the Pope 47, 50. *see* Ratti, Achilles
 plebiscite in Silesia 12-14, 17, 26-29, 38, 45-46, 48, 61, 102-103, 124, 134, 142-148, 184, 193-194, 200
 Cieszyn Silesia 12, 15, 44-47, 69-70, 134-136, 140-142, 188-189
 Upper Silesia 12-14, 17, 26-29, 38, 45-48, 61, 102-103, 124, 134, 142-148, 184, 193-194, 200
 Pławniowice 104
 Pollak, Roman 182
 Praska, Vincenzo 171
 Pronobis, Alojzy 24-25
 Proske, Alfons 29
 Prus, Konstanty 103, 177
 Przybyła, Jan 177
 Pszczyna 44, 79, 84, 93, 102-104, 146
 Pyskowice 87

R

Racibórz 21, 25, 27-28, 44, 58, 61, 70, 88,
91, 103, 124, 139-140, 171, 189
Radzionków 71
railways 71, 87, 88, 93
Ratti, Achilles 47-49
Reginek, Jan 24-25
regionalism 9, 120, 148, 154, 163, 165,
170, 175-176, 178-180, 195, 197, 202
Ruda 75-76
Rudy 103
Rybnik 44, 84, 86, 93, 139, 146
Rymer, Józef 41

S

Schultis, Antoni 41
Silesia
Cieszyn Silesia 11-12, 15, 44-47, 61-62,
69-70, 135, 139, 141-142, 155, 169,
170, 176-177, 181, 189, 200, 204
Province of Lower Silesia 28, 33-34, 36,
54-55, 59, 62-63, 71
Province of Silesia 17-18, 27, 29, 32, 34-
36, 44-45, 56, 58-64, 68, 110-111
Province of Upper Silesia 27, 29, 30,
32-36, 39-40, 54, 59, 62-63, 107-108,
111-112, 116, 121
Silesian Voivodeship 15-16, 28-29, 33-
34, 36, 42, 47, 49-50, 58-59, 62-63, 76,
84, 92-93, 106-107, 113-114, 126, 145,
149, 151, 153, 161-162, 165, 193-194,
200, 202
Silesian Uprisings 16, 28, 38, 44, 69, 103,
106, 112, 114, 124, 197-198, 200
First 13, 19, 26, 47, 145
Second 13, 145
Third 14, 27, 39-41, 43, 146-147, 149
Silva y Gonzales de Candamo, Clothilde
de, duchesse of Pless 102
Skoczów 50
Skwierzyzna 90
Sława Śląska 90
Sławęcice 103, 105
Sosnowiec 81, 110

St. Anna's Berg 119, 147. *see* Góra Św.
Anny
Stare Bielice 90
Stary Zdrój 83-84
Strumień 50
Strzegom 84-85
Strzelce Opolskie 88
Syców 71, 87
Szczodre 104
Szombierki 86

Ś

Świdnica 83, 85, 124
Świebodzice 79, 83
Świerklaniec 105
Świętochłowice 84

T

Targ, Alojzy 178-179, 181
Tarnowskie Góry 75, 80, 84, 87-88, 93,
105
Tešinsko. *see* Silesia, Cieszyn Silesia
Thun und Hohenstein Gabriela von, coun-
tess 100
Trzyniec 70
Turawa 91
Tworóg 88

U

Ujazd 103
Ulitzka, Carl 20-21, 24-28, 32, 35, 39, 63,
112, 121, 139

V

Vašek, Vladimír 169, 175

W

Wagner, Josef 51, 56-58, 60
Wałbrzych 15, 44, 67-68, 72-73, 78-80,
83-85, 89, 109-110, 118, 124, 202
waterways 87, 90
Wąsosz 90
Williger, Gustav 106
Winckler, Franz 105

Witczak, Józef 196
Witkiewicz, Stanisław 176
Wodzisław Śląski 24, 93
workers 69, 99, 109-110, 112-113, 115-
117, 119, 124, 126, 152, 201, 202
Wrocław 10, 15-16, 19, 27, 33, 47-49,
51, 53, 55-56, 59, 61-62, 64, 69, 83-85,
87-91, 95, 105, 107, 110, 120, 126, 134,
152, 155, 183, 186, 193, 200, 202
Wschowa 90

Y

Yorck von Wartenburg, Peter, count 101

Z

Zabór 103
Zaolzie 15, 46, 50, 53, 155-156, 189
Zator 171
Ząbkowice Śląskie 83
Zbąszynek 90
Zebrzydowice 93
Zgorzelec 83, 202
Zielona Góra 61-62, 72
Zimmer, Hermann 28-29

Ż

Żagań 61, 68, 73, 88, 90, 103
Żebrok, Jan 194-195
Żmigród 90, 103
Żory 93

Polish-German-Czech concordance of topographic names

Polish name	German Name	Czech Name
Będzin	Bendzin	-
Biała (in Silesia)	Biala	Bělá
Bielawa	Langenbielau	-
Bielsko	Bielitz	Bílsko
Bluszczów	Bluschau	-
Bogumin	Oderberg	Bohumin
Bolesławiec	Bunzlau	Boleslav, Slezská Boleslav, Boleslavec
Brochów	Bockau	-
Brzeg	Brieg	Břeh
Brzezie	Hohenbirken	-
Brzeziny Śląskie	Birkenhain	-
Bytom	Beuthen	Bytom
Chałupki	Annaberg	Annaberk
Chorzów	Königshütte	Chořov
Chybie	Chybi	-
Cieplice (dziś Cieplice Zdrój)	Bad Warmbrunn	-
Cieszyn	Teschen	Těšín
Czerwieńsk	Rothenburg	-
Dąbrowa Górnicza	Dombrowa	-
Drezdenko	Driesen	-
Duszniki Zdrój	Bad Reinerz	Dušníky
Dzierżoniów	Reichenbach	-
Gliwice	Gleiwitz	Hlívce, Glívce
Głogów	Glogau	Hlohov
Głogówek	Oberglogau	Horní Hlohov
Głubczyce	Leobschütz	Hlubčice
Góra	Guhrau	-
Hajduki Wielkie	Bismarckhütte	-
Hulezyna	Hultschin	Hlučín
Jaworzyna Śląska	Königszelt	-
Jelenia Góra	Hirschberg	Jeleni Hora, Hiršberk
Kamieniec Ząbkowicki	Kamenz	Kamenec
Karchowice	Karchowitz/Gutenquell	-
Karwina	Karvin	Karviná
Katowice	Kattowitz	Katovice

Polish-German-Czech concordance of topographic names

Kędzierzyn	Kandrzin	Kandřín
Kępno	Kempen	-
Kluczbork	Kreuzburg	-
Kłodzko	Glatz	Kladsko
Kochłowice	Kochlowitz	-
Kończyce Wielkie	Gross-Kuntschitz	Velké Kunčice
Koźle	Cosel	Kozlí
Królewiec	Königsberg	Královec
Krzyż Wielkopolski	Kreuz	-
Książ	Fürstenstein	-
Legnica	Liegnitz	Lehnice
Leśnica	Leschnitz/Bergstadt	-
Lubawka	Liebau	Libava
Lubiąż	Leubus	Lubuš
Lubliniec	Lublinitz	-
Lipiny	Lipin	-
Lubsko	Sommerfeld	-
Lutomia	Leutmannsdorf	-
Łany	Lohnia	-
Łaziska Górne	Ober Lazisk	Horní Lazyska
Łazy	Lazy	Lazy
-	Klein Mohrau	Malá Morávka
Malczyce	Maltsch	-
Międzybórz	Neumittelwalde	-
Międzyrzecz	Meseritz	-
Mikołów	Nikolai	Mikulov
Mikulecycze	Mikultschütz	-
Mistek	Friedberg	Místek
Mizerów	Miserau	Mizerov
Morawska Ostrawa	Mährisch Ostrau	Moravská Ostrava
Moszna	Moschen	-
Mysłowice	Myslowitz	Myslovice
Namysłów	Namslau	-
Nowa Ruda	Neurode	Nová Ruda
Nowa Sól	Neusalz an der Oder	-
Oborniki Śląskie	Obernigk	-
Oleśnica	Oels	Olešnice
Opawa	Troppau	Opava
Opole	Oppeln	Opolí
Orłów	Orlov	Orlov

Polish-German-Czech concordance of topographic names

Ostrawa	Ostrau	Ostrava
Oświęcim	Auschwitz	Osvětím
Otmuchów	Ottmachau	-
Ozimek	Malapane	-
Pawłowice Śląskie	Pawlowitz OS	Slezské Pavlovice
Pieńsk	Penzig OL	-
Pieszyce	Peterswaldau	-
Piła	Schneidemühl	-
Piława	Peile	-
Piława Górna	Gnadenfrei	-
Plawniowice	Plawniowitz	-
Pszczyna	Pless	-
Pyskowice	Peiskretcham	-
Racibórz	Ratibor	Ratiboř
Radzionków	Radzionkau	-
Ruda	Ruda	-
Rudy	Rudy	-
Rybnik	Rybnik	-
Skoczów	Skotschau	Skočov
Skwierzyna	Schwerin an der Warte	-
Sława Śląska	Schlawe	-
Sławęcice	Slawentzitz	-
Sosnowiec	Sosnowitz	Sosnovec
Stare Bielice	Altbeelitz	-
Stary Zdrój	Altwasser	-
Strumień	Schwarzwasser	Strumeň
Strzegom	Striegau	Střihom
Strzelce Opolskie	Gross Strehlitz	-
Syców	Gross Wartenberg	-
Szczodre	Sibyllenort	-
Szombierki	Schomberg	-
Środa Śląska	Neumarkt in Schl.	Slezská Středa
Świdnica	Schweidnitz	Svidnice
Świebodzice	Freiburg	-
Świerklaniec	Neudeck	-
Świętochłowice	Schwentochlowitz	-
Tarnowskie Góry	Tarnowitz	Tarnovské Hory
Trzyniec	Trzynietz	Třinec
Turawa	Turawa	-
Tworóg	Tworog	-

Polish-German-Czech concordance of toponymic names

Ujazd	Ujest	-
Wałbrzych	Waldenburg	Valdenburk, Valbřich
Wąsosz	Herrnstadt	-
Wodzisław Śląski	Löslau	Vladislav
Wrocław	Breslau	Vratislav
Wschowa	Fraustadt	-
Zabór	Fürsteneich (since 1936: Saabor)	-
Zabrze	Zabrze, Hindenburg OS (1915-1945)	-
Zator	Zator	Zátor
Ząbkowice Śląskie	Frankenstein	Frankenštejn
Zbąszynek	Neu Bentschen	-
Zebrzydowice	Seibersdorf	Žibřidovice
Zgorzelec	Görlitz	Zhořelec
Zielona Góra	Grünberg	Zelená Hora
Żagań	Sagan	Zaháň
Żmigród	Trachenberg	Trachenberk
Żory	Sohrau	Žáry, Žárov

The Authors:

Marek Czaplński

Institute of History, University of Wrocław, ul. Szewska 49, PL50–139
Wrocław, e-mail: marek@czaplinski.pl

Tomasz Kruszewski

Institute of History of State and Law, University of Wrocław, ul. Uniwersytecka 22/26, PL50-145 Wrocław, e-mail: kruszewski@prawo.uni.wroc.pl

Bernard Linek

State Science Institute - Silesian Institute, ul. Piastowska 17 (PO Box 322),
PL45-081 Opole, e-mail: bernard65@poczta.onet.pl

Tomasz Przerwa

Institute of History, University of Wrocław, ul. Szewska 49, PL50–139
Wrocław, e-mail: mrowek@post.pl

Grzegorz Strauchold

Institute of History, University of Wrocław, ul. Szewska 49, PL50–139
Wrocław, e-mail: strauchold@tlen.pl

Miron Urbaniak

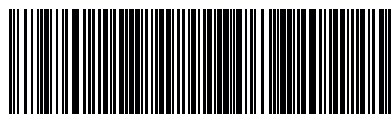
Institute of History, University of Wrocław, ul. Szewska 49, PL50–139
Wrocław, e-mail: miron.urbaniak@onet.eu

Przemysław Wiszewski

Institute of History, University of Wrocław, ul. Szewska 49, PL50–139
Wrocław, e-mail: przemyslaw.wiszewski@uni.wroc.pl

This book is a collection of articles devoted to the cohesion of Silesia as a region in the years 1918–1945. Their role is to conclude the studies conducted as part of another stage of the European Science Foundation's programme entitled *Cuius regio. An analysis of the cohesive and disruptive forces determining the attachment and commitment of (groups of) persons to and the cohesion within regions*. The authors of the studies have attempted to analyse the functioning of five basic factors which determined the region's coherence. In line with the themes of the project as a whole, these are: the administrative framework (Tomasz Kruszewski), the economy (Miron Urbaniak), social groups (Tomasz Przerwa), ethnic issues (Grzegorz Strauchold) and the cultural identity of the region's inhabitants (Bernard Linek).

A special difficulty for the historians was posed by the necessity to trace the issues of their interest in the realities of three countries (Czechoslovakia, Germany and Poland), whose functioning was at that time founded on national ideologies which strongly opposed regionalisms. Such an approach made it possible to identify phenomena on a scale much larger than those which were determined by the political activity of elites of a single country only. Above all, however, it made it possible for them to answer the question of whether the sense of being part of regional and local communities was transformed under the influence of political and ideological changes spreading through the whole of Central Europe, as well as the extent to which they resulted in Silesia surviving as a region or disintegrating into three provinces of three nation-states.

ISBN 978-83-927132-8-9